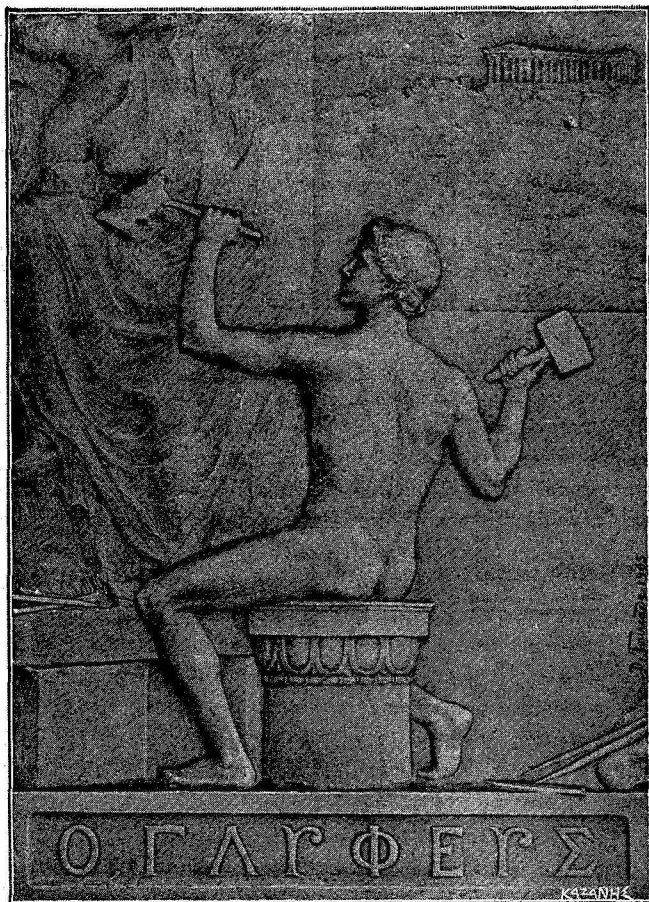

D. Fourcade.

Ὁ Γλυφεύς

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΔΕΛΑΚΡΟΑ

ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΛΕΞΙΣ Ἑλλάς (Ἑλληνισμός) ἔχει δύο σημασίας. Οἱ εὐλαβεῖς ἀναδιφῆται τοῦ παρελθόντος, οἱ θαυμασταὶ τοῦ Ὁραίου καὶ τοῦ Μεγάλου, οἱ προσκυνηταὶ τοῦ Πνεύματος—τὸ ὁποῖον, προχωρεῖ ὡς τὸ ἄστρον τῶν Μάγων, εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν ἄνευ συνόρων καὶ σημαίων—ὀνομάζουσαν ἑλληνισμόν τὸ σύνολον ἰδεῶν, ἀντιλήψεων τῆς ζωῆς, συναισθημάτων καὶ πράξεων, ἅτινα χαρακτηρίζουν μίαν τῶν κυριωτάτων φάσεων τοῦ «ἄνθρωπίνου» πνεύματος· ὁ τοιοῦτος ἑλληνισμός δύναται νὰ καθορισθῇ συντόμως δι' ἐνὸς στίχου τῶν πυθαγορείων χρυσῶν ἐπῶν :

«παγὰ ἀένας φύσεως».

Ἄλλοι ὀνομάζουσαν ἑλληνισμόν ἐν σύνολον ἐ-

θνικόν. Κἔτι βασανισμένον, φέρον ἔχνη δυσμορφίας ἐκ τῆς μακρῆς συμφορᾶς καὶ τοῦ σφικτοῦ καὶ βαρέος κλοιοῦ, ἀλλὰ ζωντανόν, αἰσθανόμενον ἐπανερχομένους τὰς δυνάμεις του, ἔχον ἀκαταγώνιστον πείσμα νὰ ζήσῃ. Ἐν σύνολον τοῦ ἐνθυμεῖται, ἀλλὰ πρὸ πάντων ποθεῖ· τὸ ὁποῖον στενεύει ἴσως κάποτε τὸ παρελθόν, ἀλλ' ἐκτείνει τόσον τὸ μέλλον!..

Ὅχι σπανίως ἡ λατρεία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μένει ἀδιάφορος πρὸς τὴν νέαν· ἡ φουστανέλλα φαίνεται βάρβαρος πρὸς τὴν χλαμύδα, καὶ ἡ κλέφτικη ψυχὴ, ἡ ἀμαθὴς καὶ πλήρης προλήψεων, βάναντος πρὸς τὰς ψυχὰς τὰς ὁποίας ἐφώτισαν αἱ ἀκτῖνες τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Πλωτίνου. Πολλοὶ ὅμως γεφυροῦσι τὸν κρημνὸν τὸν μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου, καὶ τὸν πρὸς τοὺς προγόνους θαυμασμόν, μεταφέρουν ὡς στοργήν, εἰς τοὺς ἀπογόνους. Ἐκ τούτων σχηματίζεται ἡ εὐγενὴς φάλαγξ τῶν φιλελλήνων. Σοφοὶ καλλιτέχνη ἀνελθόντες πολὺ ὑψηλὰ βλέποντες πολὺ μακράν· δὲν μένουσιν αἰχμάλωτοι τῶν

κωδίκων καὶ τῶν μαρμάρων· διὰ μέσου τῶν λέξεων καὶ τῶν γλυφῶν προχωροῦν μέχρι τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, τῆς αἰωνίου.

Ἄλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι οἵτινες τὴν νέαν Ἑλλάδα αἰσθάνονται χωρὶς τὴν μεσολαβήσιν τῆς ἀρχαίας· βλέπουν φυλὴν ἀδάμαστον, διαρκῶς εἰς ἀγῶνα περὶ τῶν ὧν, ἡρωϊκὴν, παρεγνωρισμένην, δυστυχὴ καὶ ἀδικοπαθοῦσαν, αὐτοτελὴ καὶ οὐχὶ παρασιτον, καὶ ἡ ψυχὴ τῶν φέρεται πρὸς αὐτήν. Δὲν ἐνδιαφέρονται διόλου διὰ τὰς ἀποξηρανθείσας ρίζας· παρακολουθοῦν τὴν γένεσιν τῆς ἑως ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζουσιν οἱ χυμοὶ τῆς νέας βλαστήσεως.

Οἱ τοιοῦτοι καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν εἶνε πολλοί. Ἀλλὰ πρὸ τριῶν τετάρτων αἰῶνος, καὶ ἂν ὑπῆρχον, ἠριθμοῦντο ἐπὶ τῶν δακτύλων.

Ἐν τοῦτοις τρεῖς μεγαλοφυῖαι ἐν Γαλλίᾳ ἠσθάνθησαν, ἠγάπησαν, ἐξύμνησαν τὴν νέαν Ἑλλάδα, τὴν ζωντανήν, ἀσχέτως πρὸς τοὺς ἀρχαίους τίτλους τῆς.

Ὅπως ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἶχε τοὺς τρεῖς καλλιτέχνας του, τὸν Λύσιππον διὰ τὴν πλάττη τὸν ἀνδριάντα του, τὸν Ἀπελλῆ διὰ τὴν νῆα τὸν ζωγραφὴ καὶ τὸν Πυργοτέλη διὰ τὴν ψηφιδωτὴν τὴν μορφὴν του ἐπὶ δακτυλιολίθων, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ νέα Ἑλλάς εὔρε τὸν ποιητὴν τῆς: τὸν Βίκτωρα Οὐγγώ, τὸν γλύπτην τῆς τὸν Δαβίδ δ' Ἀνζέρ, καὶ τὸν ζωγράφον τῆς: τὸν Εὐγένιον Δελακροά.

Συγχρόνως πρὸς τὴν ἰδικήν μας ἐπαναστάσιν, μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς, τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ πυρός, τοῦ αὐτοῦ μίσους κατὰ τοῦ τυράννου, μία ἄλλη ἐπαναστάσις ἐπετελεῖτο εἰς τὴν Γαλλίαν· ἐπαναστάσις εἰς τὴν τέχνην. Συνετρίβοντο δεσμὰ, ἐλύοντο χεῖρες, ἐκρημνίζοντο εἰρήκται, ὑψώνετο σημαίαι ἐπὶ ἐλευθερωθέντος ἐδάφους: ὁ ρομαντισμός. Ἦτο δὲ ὁ ρομαντισμός ὅχι μόνον ἀδιάφορος πρὸς τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ἐχθρικός. Ὁ τύραννος ἦτο ἡ ψευδοκλασικότης. Τὸ ἀποσκελετωθὲν ἔλλοτε, τὸ ἀποστεωθὲν παλαιόν. Κατ' αὐτοῦ κατεβιβάσθη ἡ ἀντάρτις χεὶρ νὰ τὸ κρημνίσῃ εἰς κόνιν.

Ἄλλ' εἰς τὸν ἀγῶνα ἡ ὁρμὴ δὲν ὑπολογίζει τὴν φορὰν τῆς πυγμῆς, ἡ ἀντίστασις ἐξάπτει τὴν παραφορὰν καὶ τὸ ἐρυθρῶς βλέπον ὄμμα δὲν δύναται νὰ ἐξακριβώσῃ πῶς πίπτει τὸ πλῆγμα. Τὸ μῖσος κατὰ τοῦ ἀθλίου ἀντιτύπου ἐφθασε μέχρι τοῦ παγκάλου πρωτοτύπου· ἐν τῇ δ' ὁλῇ ἀτμοσφαιρᾷ τῆς ὁρμῆς ἐταράχθησαν αἱ αἰωνίως ὥραϊται γραμμαὶ τῶν μαρμάρων τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτινίου. Τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα ἐθεωρήθη διὰ παντός νεκρόν· ἐπιστεύθη ὅτι τελευταία κίνησις του, κίνησις ἐκπνέοντος, σφαδασμὸς ἀγωνίας, ὑπῆρξεν ἡ Ἀναγέννησις. Ὅτι ἔκτοτε εἶνε πτώμα.

Οἱ τρεῖς ρομαντικοὶ τῆς γραφίδος, τῆς σμίλης καὶ τοῦ χρωστήρος ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῆς νέας Ἑλλάδος· ἐπαναστάται, ἠσθάνθησαν καὶ ἠγάπησαν τοὺς ἐπαναστάτας.

Ὁ ποιητὴς τοῦ Κανάρη, τῶν κεφαλῶν τοῦ σεραγιοῦ, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ Ναυαρίνου, τοῦ παιδίου, ὁ μέγας Οὐγγὼ ἀνετίναξεν εἰς τὰ ὕψη τὴν ποιήσιν του ὡς πυροτέχνημα πολυχρωμον, ὁρμητικόν, φωτεινόν, ἀποπνεόν πυρίτιδα, καὶ ὅλα τὰ βλέμματα ἐστράφησαν πρὸς αὐτόν.

Ὁ Δαβίδ δ' Ἀνζέρ, ὁ ἤδη διὰ τοῦ πρώτου ἔργου του, τοῦ Ὀθουάδα, ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τῆς κλασικῆς τέχνης, ὁ ἠνχιχασμένος νὰ σεβασθῇ ἐν τῷ μαρμάρῳ τὴν τεχνικὴν παράδοσιν ἀλλὰ θραύων διὰ τῆς σφοδρότητος τῆς ἐμπνεύσεως τοὺς παλαιούς τύπους, προσέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἑλληνίδα κόρην ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βότσαρη. Τὸ ἀριστούργημα τοῦτο ἐστήθη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βότσαρη ἐν Μεσολογγίῳ· ἀλλ' ἠκρωτηριάσθη ὑπὸ βεβήλου σκοποβολῆς παλληκαριῶν, καὶ ἐξήγειρεν εἰς ὀδυνηρὰν κατάραν κατὰ τῶν βαρβάρων τὸν μέγαν γλύπτην — ὅποτε γέρων, ἐξόριστος, ὀδηγούμενος ὡς ὁ Οἰδίπους ὑπὸ τῆς θυγατρὸς του τὸ εἶδε βεβηλωμένον καὶ συντετριμμένον. — Ἐπετα συμπληρωθέν, εὔρεν ἄσυλον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἐθνολογικῆς εταιρείας.

Ἄγνωστος εἶνε παρ' ἡμῖν ὡς ζωγράφος τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Δελακροά.

* *

Ὁ Εὐγένιος Δελακροά, εἰς τῶν μεγίστων ζωγράφων τοῦ αἰῶνος, ἐπεκλήθη ὁ Παῦλος Βερονέζης τῆς Γαλλίας· διὰ τὴν ἔντασιν δὲ τοῦ χρωματισμοῦ καὶ τὸν μεγαλοφυῶ χρισμὸν αὐτοῦ, παραλληλίζεται πρὸς τὸν Τιτιανόν.

Ὑπῆρξεν ἐπαναστάτης ἐν τῇ ζωγραφικῇ ἱσως πλείοτερον καὶ ἄφ' ὅ,τι ὑπῆρξεν ὁ Οὐγγὼ ἐν τῇ ποιήσει· ἐχαρκτηρίσθη ὡς *sauvage ivre*, ἄγχιος μεθυμένος.

Ὡς ἄνθρωπος, ὑπόχρος, μὲ θαυμασίαν ἄφθονον κόμην εἶχεν ὥραϊαν ἐκφραστικὴν μορφὴν τὴν ὁποῖαν κατηύγαζε ἐνδοθεν τὸ πνεῦμα. Μὲ τὴν παράδοξον, ἐξωτικὴν καλλονὴν του ὁμοίαζε τὸσον πρὸς τὸν Βύρων, ὥστε ὁ ζωγράφος Δεβερὶά ἀπεικόνισεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ «μεταλλίου» τὸν ποιητὴν καὶ τὸν ζωγράφον διὰ τὴν καταφανῆ ἔτι μάλλον ἢ ὁμοιότης των. Ἐτι, χαρίεις καὶ εὐφυῆς συνομιλητής, ἄψογος τοὺς τρόπους, φίλος τῶν αἰθουσῶν καὶ θρικυβευτῆς ἐν αὐταῖς.

Ἄλλ' ὁ γόης οὗτος εὐθύς ὡς ἐλάμβανεν εἰς τὴν χεῖρα τὸν χρωστήρα μετεβάλλετο διὰ μιᾶς· εὐθύς τὸν ἐκυρίευε τὸ δαιμόνιον τῆς τέχνης καὶ ἐγίνετο τραχὺς, τολμηρὸς, περιφρονητὴς παντός μέτρου, βίαιος μέχρι παροξυσμοῦ. Ταυτοχρόνως, δὲ ἐντὸς τῆς τέχνης του, ὡς πολέμιστῆς ἐντὸς τῆς πανοπλίας του, ἔτοιμος πρὸς τὸν ἀγῶνα, εὐφραίνόμενος ἐν τῇ πάλῃ, ὁρμητικὸς, ἀκαταδάμαστος, ἄτρωτος.

Τὸ ἀποτελοῦν τὴν μεγαλοφυῶ πρωτοτυπίαν τοῦ Δελακροά δὲν εἶνε μόνον ἡ χρωματογραφικὴ τεχνολογία του, ἡ καθιστώσα πᾶν ἔργον του πολὺν χρόνον ὀρχήστραν χρωμάτων μὲ νέας καὶ ἀή-

θεις ἁρμονίας, ἀλλὰ καὶ τὸ βάθος τῆς ἐμπνεύσεώς του. Ὅ,τι ἐνεπιστεύετο εἰς τὸ χρῶμα τὸ ἡσθάνετο πρότερον ὡς ποιητής. Καὶ ὅταν ἐπὶ ἀπεικονίζε σκηναὶ τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Γκαίτε, τοῦ Βύρωνος, τοῦ Οὐάλτερ Σκότ—ὡς μεσαιωνικοὶ τινες ἱππῶται, μόνον βασιλεῖς κατεδέχετο νὰ ὑπηρετῇ—εἰσήρχετο εἰς τὸ βάθος τῶν ἔργων, μετέδιδεν εἰς αὐτὰ τὴν φρικίαν τῶν ἰδικῶν του νεύρων, μετήγγιζεν αἷμα ἀπὸ τὴν καρδίαν του.

Ὁ Γκαίτε, ὁ μέγας πλαστικός, ὁ ἐρευνητὴς τῆς θεωρίας τῶν χρωμάτων, ἀναδιφῶν μὲ τὰς ὀγδοηκοντούτιδας χεῖράς του τὰς εἰκόνας τοῦ Φάουστ, ἔλεγε μὲ θαυμασμὸν περὶ τοῦ Δελακροά εἰς τὸν Ἀκχερμαν:

—Ὁ Δελακροά εἶνε μέγας καλλιτέχνης. Ὁφείλων ἀμολογήσω ὅτι τὰς σκηναὶς αὐτὰς τοῦ Φάουστ τὰς ἐφαντάσθη τελειότερον ἀπ' ἐμέ. Καὶ ἀφοῦ ὑπερέβη ἐμὲ εἰς σκηναὶς τὰς ὁποίας ἐγὼ ἔγραψα, φαντάζομαι ποῖαν ἐντύπωσιν θὰ προσενηύουν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Φάουστ· αἱ συνθέσεις αὐταὶ προχωροῦν πολὺ πέραν ἀφ' ὅ,τι θὰ ἡδύναντο νὰ πλάσουν αὐτοὶ μὲ τὴν φαντασίαν των ἐκ τῆς ἀναγνώσεως.

Τῷ 1824 ὁ Δελακροά ἀπέστειλεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκθεσιν τὴν Σφαγὴν τῆς Χίου (*Masacre de Scio*). Τὸ ἔργον τοῦτο τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ πρώτη φιλελληνικὴ κραυγὴ τοῦ ρομαντισμοῦ (τὸ πρῶτον ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ποίημα τοῦ Οὐγγῶ ἐγράφη τῷ 1826) ἔχει σημασίαν ὅχι μόνον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης. Ἡ φοβερά ἐκείνη σκηνὴ τοῦ ὀλέθρου, ἡ πλήρης θερμοῦ αἵματος καὶ κραυγῶν σφαζομένων γυναικοπαίδων καὶ σφαδασμῶν καὶ ρόγχων ἀγωνίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ ἀγριότης τοῦ Τούρκου διέρχεται ὡς θύελλα, τὸ ἀριστούργημα ἐκεῖνο ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ φρίκη ἐξεφράζετο μετὰ πρωτοφανοῦς ἐντάσεως καὶ τόλμης ἐξήγειρε κατ' αὐτοῦ ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως τὴν ὀργὴν τῶν κλασικῶν. Ἐκτοτε ἐκλείσθησαν εἰς τὸν Δελακροά αἱ πύλαι τῆς Ἐκθέσεως. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐπὶ πάσης εἰκόνας τοῦ ἐπεκολλᾶτο ὡς στίγμα τὸ ὕβριστικὸν *R (refusé)*. Ἀλλ' αὐτὸς ἀήττητος, ἐπίμονος, μὴ θυσιάζων σπιθαμὴν ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς τέχνης του, τούναντίον, προχωρῶν ἐμπρός, περισσότερον μεγαλοπράγμων καὶ μεγαλοουργός, ἔφθασεν εἰς τὴν νίκην. Τῷ 1855 ἐν τῇ Παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων ὅτε συνεκεντρώθη τὸ ὅλον ἔργον του, ὁ θαυμασμὸς ἐγυνεπύετο περὶ αὐτοῦ. Τῷ ἐδόθη τὸ Μέγα Βρα-

βεῖον. Αἱ ἐπευφημίαι τοῦ μεγάλου θριάμβου κατέπνιξαν διὰ παντός τοὺς καοσμούς τῶν ἐχθρῶν του. . .

Τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἔθρου τούτου δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς λεπτομερεῖας περὶ τῆς αἰσθητικῆς τοῦ Δελακροά. Ἐν παρόδῳ ἄς λεχθῇ ὅτι ἐν παντὶ ἔργῳ αὐτοῦ, χρῶμα, γραμμὴ, φῶς, σκιὰ τείνουσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν πάντα προσδίδοντα καταπληκτικὴν δύναμιν ἐνόητος εἰς αὐτό. Τὰ δένδρα, ἡ θάλασσα, τὸ ἔδαφος, ὁ οὐρανός εἶνε ὡς ἐμψυχα συμμετέχοντα τῆς σκηνῆς, μάρτυρες συγκινούμενοι, συνδονούμενοι ἀπὸ τὰ μίση, τὰς θλίψεις, τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα περιβάλλουν.

Δὲν δυνάμεθα νὰ περὶαλίπωμεν ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ὁ ροφῶν ἡδονικῶς τὸ φῶς, ὁ μεθυσκόμενος εἰς τὰ χρώματα, ἡγάπησε παραφόρως τὴν Ἀνατολήν. Περὶ τοῦ Δελακροά ἐγράφη ὅτι *«pittoresquement il découvrit l'Afrique»*. Πρῶτος μετέβη εἰς τὸ Μαρόκον καὶ τὸ Ἀλγέριον. Καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐξερευνητὴς τοῦ ἐκθαμβωτικοῦ φωτός τῆς ἐρήμου καὶ τοῦ βαθυκυάνου οὐρανοῦ.

Δὲν εἶνε ἀπίθχον, ἡ τάσις αὕτη πρὸς τὸ ἀνατολικὸν νὰ ὠδήγησε τὸν Δελακροά εἰς τὰς σκηναὶς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν Οὐγγῶ. Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν εἰκόνων του ἂν ἐξαίρεθῇ ὁ Σουλιάτης καὶ ἡ Ἑλλάς ἐπὶ ἰῶν ἐρειπίων τοῦ Μεσολογγίου, οὐδέποτε σχεδὸν λείπει ὁ Τούρκος. Πλὴν τοῦ Γκισοῦ ἐξωγράφησε δις, διαφόρως, «μάχας Ἑλλήνων ἐναντίον Τούρκων». Ὅπως δὲ ὁ Οὐγγῶ, μετὰ ἔτη ἐνεθυμήθη τὸν Κανάρην, καὶ ὁ Δελακροά τῷ 1863 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸ τελευταῖον του ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπεσεν ὁ χρωστήρ ἐκ τῆς χειρὸς του, εἶνε ὁ Μάρκος Βότσαρης (*Στρατιόπεδον ἰῶν Τούρκων προσβαλλόμενον ὑπὸ Ἑλλήνων.*)

Ὁ μέγας πίναξ ἀφῆθη ἡμιτελής. Θὰ μείνῃ ἄρα γὰρ διὰ παντός, ὅπως ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Ἀπελλοῦ, ἐξ ἀτολμίας τῶν ζωγράφων, ἢ θὰ εὕρεθῇ καὶ δι' αὐτὸν ὁ Πάλλας, ὁ συμπληρώσας τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Τιτιανοῦ ἐν Βενετίᾳ, «τὸν Χριστὸν ἐν τῷ τάφῳ»;

Διατὶ ὠραία ἀντίγραφα τῶν ἔργων τούτων νὰ μὴ κοσμήσουν τὸ πενιχρὸν ἡμῶν Μουσεῖον, καὶ διατὶ ὁ συμπληρωτὴς τοῦλάχιστον τοῦ ἀντιγράφου, νὰ μὴ εἶνε Ἕλλην Πάλλας;

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΗΣ ΚΟΥΡΤΙΑΝΗΣ

